

**CUMHURİYET DÖNEMİ ECZACI FARMAKOGNOZİ ÖĞRETİM ÜYESİ: PROF.
DR. SARIM HÜSNÜ ÇELEBİOĞLU (1897-1982)***

Abdülkerim ALPINAR

(Prof. Dr.)

İstanbul Sağlık ve Teknoloji
Üniversitesi, Eczacılık Fakültesi

<https://orcid.org/0000-0001-6000-2479>

abdulkerim.alpinar@istun.edu.tr

Geliş Tarihi: 25.11.2024

Kabul Tarihi: 18.12.2024

Araştırma Makalesi

* Bu makale, XV. Türk Tıp Tarihi Kongresi'nde (Bilecik, 5-8 Haziran 2024) sunulan sözlü bildirinin genişletilmiş metnidir.

Öz: Prof. Dr. Ecz. Sarım Çelebioğlu, 13 Ekim 1922'de İstanbul Darülfünunu Eczacı Mektebinde Farmakognozi ve Toksikoloji asistanı olarak başladığı akademik yaşamında, 1 Eylül 1971 tarihinde emekliye ayrılışına değin mesleğine ve ilkelerine bağlılığı ile meslektaşlarına ve öğrencilerine örnek oldu. 1932 yılında Almanya'da farmakognozi alanında ilk doktora yapmış Türk olan Prof. Çelebioğlu, özellikle bu alanda yetiştirdiği akademisyenlerle Türkiye'de eczacılık mesleğinin gelişmesine büyük katkı sağladı.

Türkiye'de ilk farmakognozi ders kitabının da yazarı olan Çelebioğlu, 1942'de Türk Kimya Kodeksi hazırlama komisyonu üyeliğinde bulundu, 1944 yılında Tıp Fakültesi'ne bağlanan Eczacılık Mektebinde 1945'de kurulan Farmakognozi Enstitüsünün direktörlüğünü üstlendi, 1945 yılında profesör ünvanını aldı, Eczacılık Okulunun 15 Ocak 1962 tarihinde Tıp Fakültesinden ayrılarak bağımsız bir fakülte haline gelmesinde büyük rol oynadı. 1962-1971 yıllarında da farmakognozi kürsüsünün direktörlüğünü yaptı.

Makalede akademik yaşamı boyunca sürdürdüğü eğitim faaliyetlerinin yanı sıra mesleki derneklerde, bakanlıklarda danışmanlık yapan, yurtiçi ve dışında konferanslar veren, bilimsel toplantılara katılan eczacılık eğitiminin unutulmaz isimlerinden Prof. Dr. Çelebioğlu'nun akademik yaşamından kesitlere yer verilecek, Türkiye'de eczacılığın gelişiminde olan katkısı bir kez daha vurgulanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Farmakognozi, Eczacılık Eğitimi, İstanbul Üniversitesi, Türkiye.

**PROF. SARIM HÜSNÜ ÇELEBİOĞLU (1897-1982), A
PHARMACIST AND LECTURER ON
PHARMACOGNOSY IN THE REPUBLICAN PERIOD**

Abstract: Prof. Pharm. Sarım Çelebioğlu, who started his academic career as a pharmacognosy and toxicology assistant at the Istanbul University School of Pharmacy on October 13th, 1922, set an example for his colleagues and students with his devotion to his profession and principles until his retirement on September 1st, 1971. Prof. Çelebioğlu, a Turc who received the title of "The first PhD in the field of pharmacognosy" in Germany in 1932, made a great contribution to the development of the pharmacy profession in Turkey, especially with the Turkish pharmacist academics he trained in the field of pharmacognosy.

Çelebioğlu, who is also the author of the first pharmacognosy textbook in Turkey, was a member of the Turkish Chemistry Codex preparation committee in 1942, was the director of the Pharmacognosy Institute, in 1945 at the School of Pharmacy, which was connected to the Faculty of Medicine in 1944, received the title of professor in 1945, and played a major role in its separation from the Faculty of Medicine on January 15th, 1962 and its becoming an independent faculty. From 1962

onwards, he served as the head of the Pharmacognosy Department of the Faculty until 1971.

In this article, slice from academic life of Çelebioğlu, one of the unforgettable names in pharmacy education who, in addition to the educational activities he carried out throughout his academic life, served as a consultant in professional associations and ministries, gave conferences at home and abroad, and participated in scientific meetings, will be included, and his contribution to the development of pharmacy in Turkey will be emphasized once again.

Keywords: Pharmacognosy, Pharmacy Education, İstanbul University, Turkey.

GİRİŞ

Cumhuriyet dönemi eczacılık eğitimindeki derslerden tıbbi bitkiler konulu olan “farmakognozi”nin geliştirilmesinde önemli yere sahip Prof. Dr. Sarım Çelebioğlu’nun (1897-1982), söz konusu eğitime katkısının özetlendiği bu makale, özel arşivindeki uygun görülen özgün yazışma, basılı eser ve fotoğraflardan yararlanarak derlenmiştir. Yararlanılan belgeler metindeki yerine uygun olacak şekilde aktarılmıştır. Makale veri toplama yöntemi kullanılarak hazırlanan bir biyografi çalışmasıdır. Prof. Dr. Çelebioğlu’nun söz konusu belgelere dayanarak hazırlanan akademik yaşamından kesitler aşağıdadır:

Şeyhülislam Erzurumi Çelebizade Hüseyin Hüsnü Efendi’nin oğlu Prof. Dr. Sarım Hüsnü Çelebioğlu 16 Haziran 1897’de Cerrahpaşa’da (İstanbul) doğdu.¹

İlköğrenimini 1903-1908 yıllarında Taş Mektep (Yusufpaşa) ve Rehber-i Saadet Sıbyan Mektebi’nde (Molla Gürani), orta öğrenimini 1908-1912 yıllarında Davutpaşa Rüştüyesi’nde ve

¹ Sarım H. Çelebioğlu; *Şeyh-ül İslam Erzurumi Çelebizade Hüseyin Hüsnü Efendi'nin Hal Tercümesi*, Dizerkonca Matbaası, İstanbul, 1958.

1912-1914 yıllarında Avusturya Sankt Georg Lisesi'nde (Galata) tamamladı. Askerlik hizmetine 1. Dünya savaşı yıllarında, Mart 1915 de İstanbul'da, Askeri Araç Birliği'nde başladı, İstanbul Merkez Kumandanlığı Pasaport Dairesi'nde sürdürdü, Genelkurmay 2. Başkanı General Friedrich Bronsart von Schellendorf'un ve daha sonra General Hans von Seeckt'in çevirmenliğini yaptı; Hicaz ve Galicya cephelerinde bulundu. 1917 de Ticaret Mekteb-i Âlisi'nde (Sultanahmet) başladığı yükseköğrenimini nebatat müderrisi (Botanik profesörü) Şerafettin Tertemiz'in yol göstericiliğiyle kaydolacağı Eczacı Mekteb-i Âlisi'nde (Kadırga) 1919'dan itibaren sürdürecekti; 1922 yılında 2440 numaralı icazetname (Diploma) ile mezun olacak ve 13 Ekim 1922'de Darülfünun Tıp Fakültesi Eczacı Şubesi'nin ilk asistanı olarak Farmakognozi & Toksikoloji Kürsüsü'nde 50 yıl sürecek akademik yaşamına başlayacaktı.

Çelebioğlu, akademik yaşamının başlarında Karadeniz kıyılarında bilimsel araştırma yapmak üzere Türkiye'ye gelen botanik profesörü Dr. Kurt Krause (1883-1963) ve entomolog Prof. Dr. Hans Bischof'a (1889-1960) eşlik etmek üzere görevlendirilir; 1925 ve 1927 yıllarında ağaçlar ve safran droğu ile ilgili hazırladığı yazılar onun ilk bilimsel eserleridir (2, 3). Safranla ilgili yazısı, hocaları farmakognozi ve botanik öğretim üyeleri Mehmet Akif (Aykut) ve Dr. Şerafettin (Tertemiz) tarafından çok yararlı ve başarılı bulunur:

Asistanım Eczacı Sârim Hüsnü Beyin vücûde getirdiği Safran Droğu hakkındaki eseri tetkik ettim. Eser ilmi, fenni ve bilhassa zirai ve tahlili noktai nazardan pek ziyade istifadelidir. Sârim Hüsnü beyi bu muvaffakiyetinden dolayı tebrik ve taktir ederve sayının devamını temenni ederim .

Darülfünun Tıp Fakültesi
Eczacı Şubesi Farmakognozi
Hocası

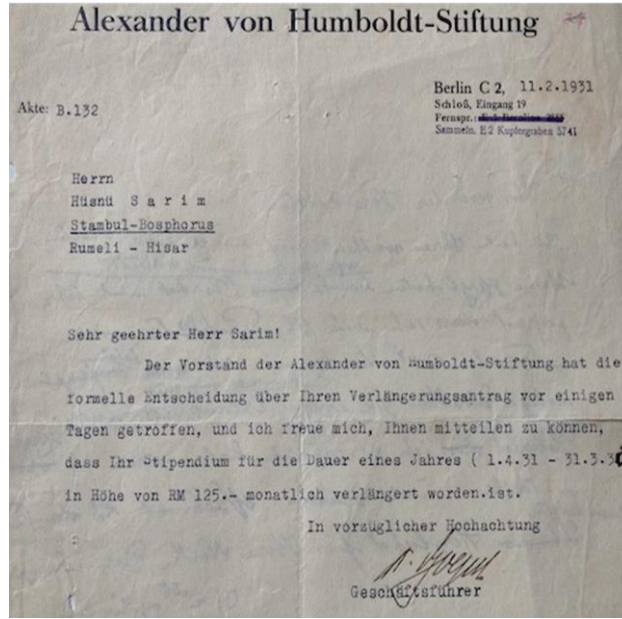
Mezkûr Şube
Neabat Muallimi

Dr. Şerafettin

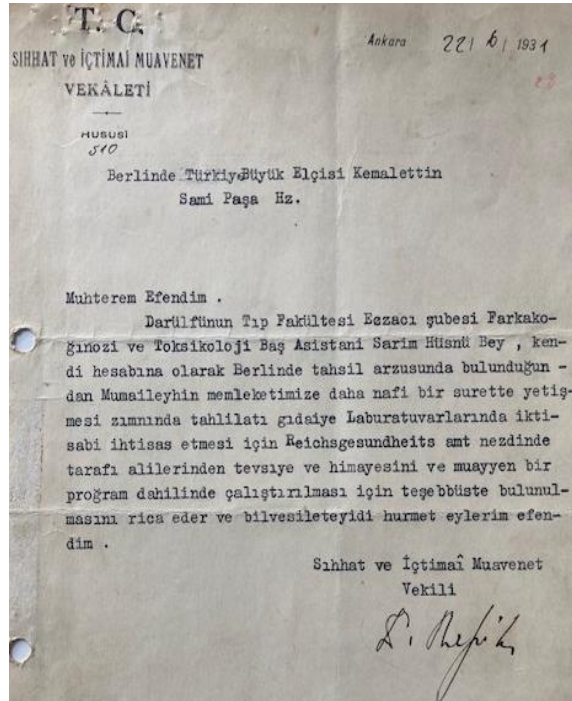
M. Akif

Çelebioğlu, 1927 yılında İstanbul Darülfununu Tıp Fakültesi kararıyla eğitimini geliştirme ek olarak doktora teziyle ilgili araştırmalar yapmak üzere Alexander von Humboldt Vakfı'nın davet yazısı ile 1 yıl süreyle Berlin'e gönderilir ve 15 Haziran 1927'de Friedrich-Wilhelms Universität / Berlin Farmakognozi Kürsü Direktörü Prof. Ernst Gilg danışmanlığında araştırmalarına başlar. 14 Kasım 1927 tarihinde dersleri izleyebilecek düzeyde Almanca dil bilgisi onayını alarak başarıyla sürdürdüğü farmakognozi derslerine toksikoloji, bitki fizyolojisi, bitki sistematigi derslerini de ekler. İzin süresinin bitmesi üzerine 29 Temmuz

1928'de İstanbul'a dönmek zorunda kalır; yanında Prof. Gilg'in Berlin Üniversitesi'nde farmakognozi teorik ve pratik derslerini 4 yarıyıl boyunca başarıyla yürüttüğüne dair yazısı vardır. Alexander von Humboldt Vakfı 11 Şubat 1931 tarihinde, doktorasıyla ilgili araştırmalarını tamamlaması için, Çelebioğlu'na 1 Nisan 1931-31 Mart 1932 tarihlerini kapsayan burs verecektir:

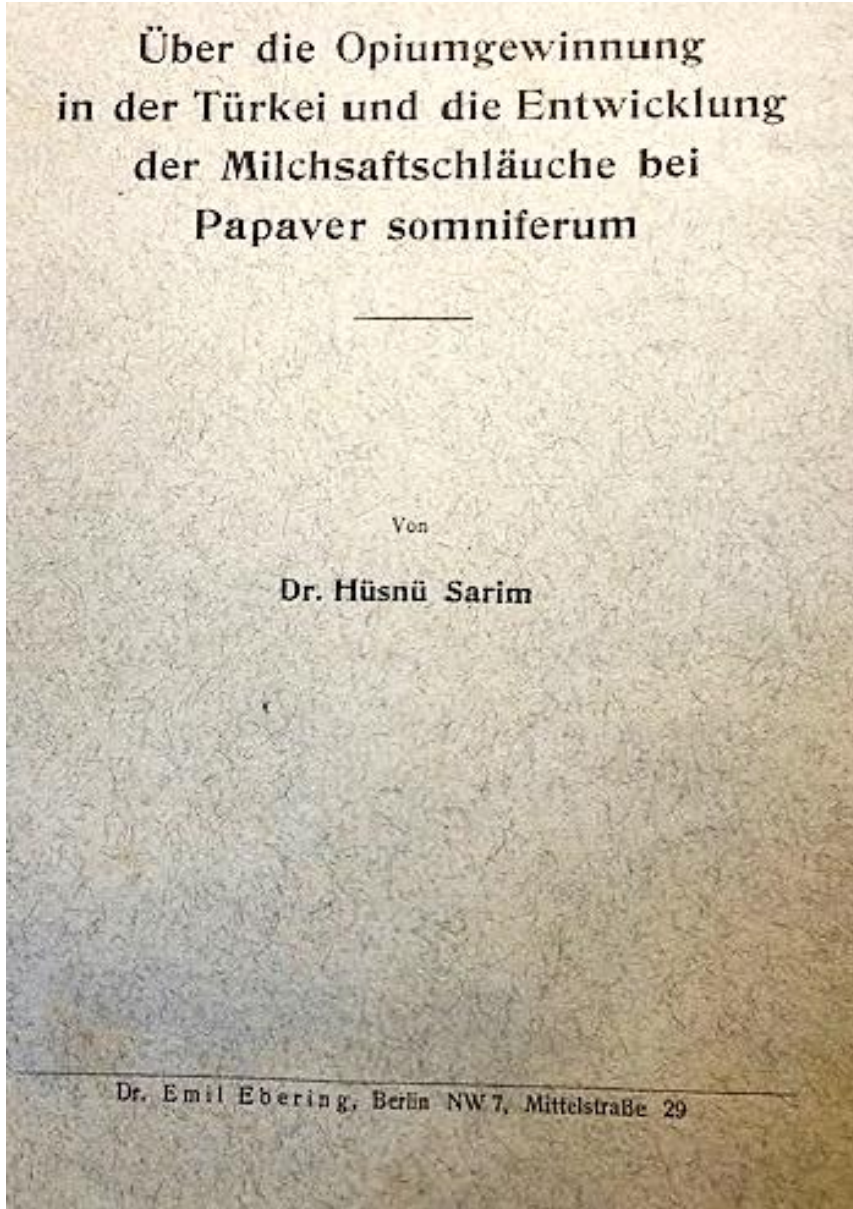
Çelebioğlu, 1931 yılında Sıhhat ve İctimai Muavenet Vekâleti (Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı) tarafından Berlin'de ihtisas yapmak üzere 11 kişinin (10 Hekim, 1 Eczacı) gönderileceğini duyuran ilanına başvurur. Konuyla ilgili olarak Dr. Refik Saydam, Berlin Büyükelçisi Kemalettin Sami Paşa'ya 22 Haziran 1931 tarihli tavsiye mektubu da gönderir.

Çelebioğlu, 23 Ocak 1932 tarihinde İstanbul Darülfununu Tıp Fakültesi Dekanlığından Berlin Üniversitesi'nde eğitim görmesi ve doktora tezini tamamlaması için, Kasım 1932 sonuna kadar izin alır ve yine danışmanlığını farmakognozi öğretim üyesi Prof. E. Gilg'in yaptığı

“Über die Opiumgewinnung in der Türkei und die Entwicklung der Milchsaftschläuche bei Papaver somniferum” (Türkiye’de Afyon Eldesi ve Papaver somniferum Türünde Süt Borularının Oluşumu) başlıklı doktora tezi ve sınavını başarıarak 10 Aralık 1932 tarihinde ‘PhD’ ünvanını alır.

Türkiye ve eczacılık mesleği için çok önemli olan haşhaş türüyle (Papaver somniferum) ilgili tez aynı zamanda farmakognozi alanında bir Türk tarafından yapılan ilk doktora tezidir.²

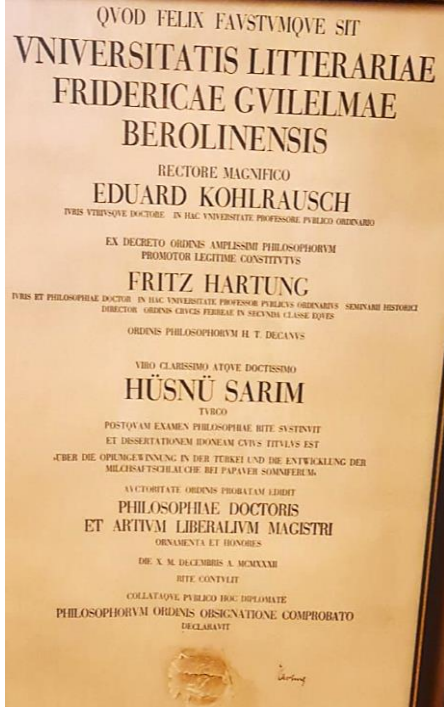

Friedrich Wilhelms Üniversitesi Rektörü Prof. Eduard Kohlrausch ve üniversitenin en kıdemli öğretim üyesi Prof. Fritz Hartung’ın imzasını taşıyan plaketin yanı sıra meslek dergisinde³ ve basında⁴ Çelebioğlu’nun tezinden övgüyle söz edilir.

² Emre Dölen, Ç.D. Usta; Türkiye’de Eczacılık Doktoralarının Başlaması ve 1983 Öncesinde İstanbul Üniversitesinde Yapılan Eczacılık Doktoraları, *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, 2011, 12(2): 23-80.

³ Anon, *Farmakoloğ*, 1932, 2(9-10): 545.

⁴ Anon, *Cumhuriyet Gazetesi*, 1932, (24 Kasım 1932 günlü sayı)

Avrupada doktora yapan Bir mütehassısımız

Eczacı mektebi Farmakoloji ve Toksikoloji başa-sis-tanı Sarım Hüs-nü Bey 927-928 senelerinde Berlin'de (Friedrich-Wilhelm) Darülfünununda yapmış olduğu dok-torasını 931-932 senelerinde ikmal ederek par-

Sarım Hüs-nü Bey lak bir surette diploma almağa muvaffak olmuştur. Mükemmel bir ihtisas vesikası ile memleketine avdet eden bu genç ve değerli mütehassısımıza muvaffakivetler dileriz.

Cumhuriyet Gazetesi / 24 Kasım 1932⁵

Eczacı Okulu, Farmakognozi Laboratuvarı (5 Mart 1933)

Soldan: Dr. Akif Aykut, Ecz. Dr. Sarım Çelebioğlu (Baş asistan), Ecz. Ahmet Mithat Bucak

İstanbul'da Eczacı Okulundaki görevine dönen 'Baş Asistan' Dr. Çelebioğlu, Darülfünun kapatılmasıyla 31 Temmuz 1933'de kadro dışı kalır ve 27 Mayıs 1934'de direktörlüğünü Prof. Dr. K. Krause'nin yaptığı Gazi Terbiye Botanik Enstitüsü'nde (Ankara) bu defa 'Şef asistan' ünvanıyla çalışmaya başlar, bir taraftan da 'Eczacı ve Farmakognozi, Kimyager, İstanbul ve

⁵ Sarım Çelebioğlu; *Safran. Safranın Zirai, Ticari Farmakognozi Nazarından Mütalaası, Hurdebini (Mikroskopik) ve Kimyevi Tahlilat (Analiz) Usullerini Muhtevindir (Çerir)*, 1927, [58 sayfa]-teksir-

Berlin Üniversiteleri Sabık Baş Asistanı; Sıhhat ve İctimâi Muavenet Vekâleti (Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı) Eczacılar ve Müstahzarlar Şubesi Mütchassısı' olarak makaleler hazırlar.⁶

20 Ekim 1942 tarihinde “Gazi Terbiye Botanik Enstitüsü (Ankara) botanik öğretmenliği”ne atanır; aynı yıl 20 Kasım'da, “Türk Kimya Kodeksi Hazırlama Komisyonu” üyeliğine seçilen Çelebioğlu, ‘İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Eczacılık Mektebi’nin 1944 de Tıp Fakültesine bağlanmasıyla kurulan ‘Farmakognozi Enstitüsü’ profesörlük kadrosuna 6 Eylül 1944 tarihinde başvurur ve 11 Aralık 1945’te farmakognozi profesörlüğüne atanır.

Prof. Dr. Sarım Hüsnü Çelebioğlu (10 Aralık 1945)

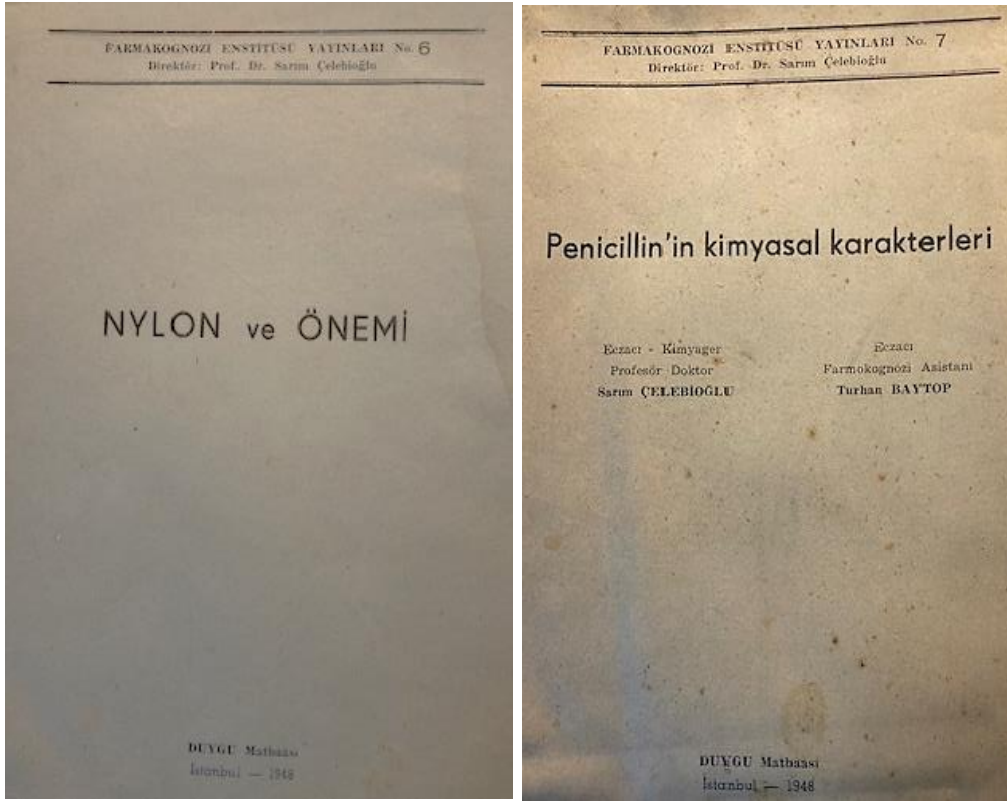
Prof. Dr. Çelebioğlu 11 Aralık 1945-15 Ocak 1962 tarihleri arasında Farmakognozi Enstitüsü Direktörlüğü, 1963 -1971 yıllarında da Farmakognozi Kürsüsü Başkanlığı yapacaktır.

İstanbul Üniversitesi’nde 1937’den sonra farmakognozi doçenti Naşit Rifat Baylav (1903-1982) ve 1939-1945 yıllarında da Ord. Prof. Dr. Alfred Heilbronn’un (1885-1961) ders verdiği ‘Farmakobotanik ve Genetik Enstitüsü’nde görevli eczacı asistanlar Ömer Turhan Baytop ve Asuman Berk 10 Aralık 1945 tarihinden itibaren, Prof. Dr. Eczacı Çelebioğlu tarafından kurulan “Farmakognozi Enstitüsü”nde birlikte; aralarına 1953 yılında eczacı asistanlar Mekin Tanker ve daha sonra Nevin Gülen [Tanker] de katılacaktır.

⁶ Sarım Çelebioğlu; Haşhaşın Tarihi, *Farmakoloğ*, 1934, 4(1-4): 777-778; 4(5-6): 821-826; 4 (7-9): 863-866; Sarım Çelebioğlu; Haşhaşın Tarihi, *Farmakoloğ*, 1935, 5(2-4): 965-972.; Sarım Çelebioğlu; *Farmakognozi Bakımından Çay ve Çay Hakkında Umumi Malumat*, 1937, [22 + 3 (resim) sayfa]-teksir-; Sarım Çelebioğlu; *Farmakognozi Bakımından Kahve ve Kahve Hakkında Umumi Malumat*, 1937, [18 + 2 (resim) sayfa]-teksir-; Sarım Çelebioğlu; *Yurd Bilgisi ve Bitki Sevgisi*, 1938, [6 sayfa] -teksir-; Sarım Çelebioğlu; *Eczacılık ve Farmakognozi*, 1939, [6 sayfa] -teksir-.

Bu arada Prof. Dr. Çelebioğlu'nun, 1944 'Botanik I: Morfoloji' (234 sayfa) ve 1945 de 'Botanik III: Çiçeksiz Bitkiler 3' (150 sayfa) adlı 2 ders kitabı yayımlanır,⁷ öğrenci yıllıklarında da meslekle ilgili düşünceleri yer alır.⁸

1948 yılında Türk Eczacıları Cemiyeti'nin yönetim kurulu üyesi ve cemiyetin yayın organı Farmakoloğ adlı mecmua'nın da yayın müdürü olarak farmakognozi enstitüsünü tanıtan⁹; eczacılık mesleğinin önemini anlatan¹⁰; antibiyotiklerle¹¹, mantarlarla¹², naylon¹³ ile ilgili bilimsel makaleler hazırlar.

1949 yılında meslekle ilgili hatıralarını,¹⁴ meslektaşısı asistan Ömer Turhan Baytop ile beraber, günümüzde farmakognozi uygulamalarında kullanılan bir belirteci tanıtan makalelerin¹⁵ ve ilk Farmakognozi Ders Kitabı'nın da yazarı olur.¹⁶

⁷ Sarım Çelebioğlu; *Botanik I (Morfoloji)*, Cumhuriyet Matbaası, İstanbul, 1944.; Sarım Çelebioğlu; *Botanik 3 (Çiçeksiz bitkiler)*, Pulhan Matbaası, İstanbul, 1945.

⁸ Sarım Çelebioğlu; *Farmakognozi ve Yurd İçin Büyük Faydası*, Eczacı Yıllığı, 1946.; Sarım Çelebioğlu; *Ortaçağ Eczacılık Tarihine Kısa Bir Bakış ve İlk Bitkisel Droglar* (& Turhan Baytop). Eczacı Yıllığı, 1947.; Sarım Çelebioğlu; *Farmakognozinin Gayesi ve Tetkik Konuları*, Eczacı Yıllığı, 1947.; Sarım Çelebioğlu; Bugünkü ve Yarınki Türk Terbiyesinin Esaslarını, Türk Tarihi ve Geleneklerinden Bulup Çıkarmak, Terbiye İlimi İle Meşgul Olan Bilginlerimizin Belli Başlı Ödevlerindedir, *Okul Aile Hareketleri Mecmuası*, 1947, 9: 2-4.

⁹ Sarım Çelebioğlu; Farmakognozi Enstitüsü, *Eczacı Yıllığı*, 1948, 18-9.

¹⁰ Sarım Çelebioğlu; Eczacılığın Cemiyetteki Rolü ve Vazifeleri, *Farmakoloğ*, 1948, 1-2.; Sarım Çelebioğlu; Mesleki Ahlak ve Tesanüt, *Farmakoloğ*, 1948, 3: 2.

¹¹ Sarım Çelebioğlu, Turhan Baytop; *Penicillin'in Kimyasal Karakterleri* (Farmakognozi Enstitüsü Yayınları no.7, Duygu Matbaası, İstanbul, 1948, 1-6.

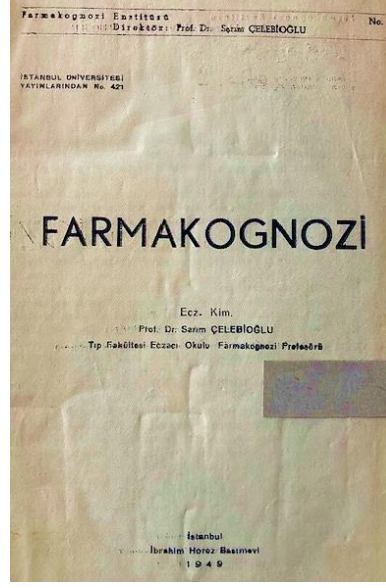
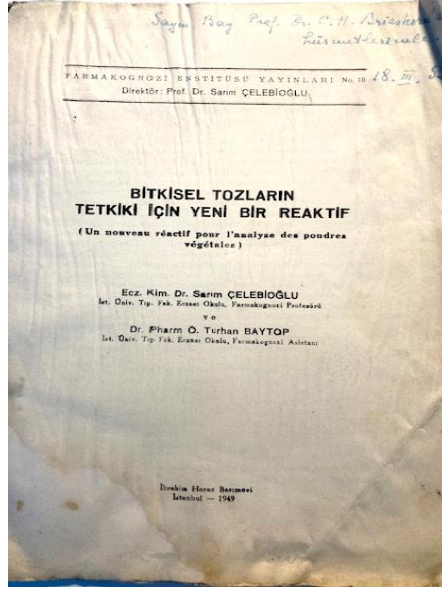
¹² Sarım Çelebioğlu; Yenilebilen Zehirli Mantarlar, *Farmakoloğ*, 1948, 18(6): 81.

¹³ Sarım Çelebioğlu; *Nylon ve Önemi*, Farmakognozi Enstitüsü Yayınları No.6: 1-5. Duygu Matbaası, İstanbul, 1948.

¹⁴ Sarım Çelebioğlu; Hatıralarım, *Eczacı Yıllığı*, 1949, 20.

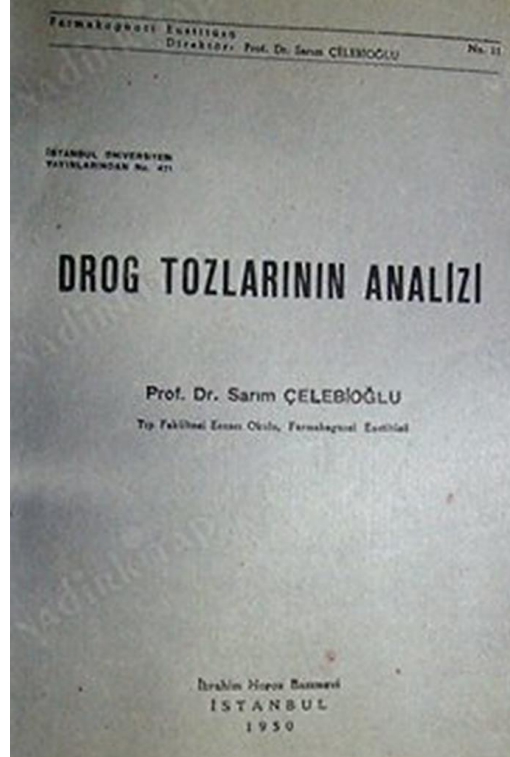
¹⁵ Sarım Çelebioğlu; *Bitkisel Tozların Tetkiki İçin Yeni Bir Reaktif*, Farmakognozi Enstitüsü Yay.10. İbrahim Horoz Basımevi, İstanbul, 1949.; Sarım Çelebioğlu; Bitkisel Tozların Tetkiki İçin Yeni Bir Reaktif, *Farmakoloğ*, 1949, 19(9): 301-303.

¹⁶ Sarım Çelebioğlu; *Farmakognozi*, İstanbul Üniv Yay. 421. İbrahim Horoz Basımevi, İstanbul, 1949.

1949, asistan Ecz. Turhan Baytop'un *Ephedra campylopoda* (Deniz üzümü) konulu farmakognosi doktorasını tamamladığı yıldır ve 1952 yılında *Glycyrrhiza glabra* (Meyan) kökü ve Balı ve *Smilax excelsa* (Anadolu Saparnası); ecz. Dr. Asuman Berk'de *Helichrysum graveolens* (Arı otu) ile ilgili tezleriyle doçent ünvanını alacaklardır. Prof. Dr. Eczacı Turhan (1920-2002) ve Asuman Baytop (1920-2015) Türkiye'deki eczacılık eğitimine uzun yıllar önemli katkı sağlayan öğretim üyeleridir.

Prof. Çelebioğlu'nun, diğer bir ders kitabı 1950 de yayımlanır.¹⁷ Aynı yıl, Eczacı Yıllığı'nda eczacılık öğrencilerine yönelik yazısı çıkar.¹⁸

¹⁷ Sarım Çelebioğlu; *Drog Tozlarının Analizi*, İbrahim Horoz Basımevi, İstanbul, 1950.

¹⁸ Sarım Çelebioğlu; Yerli Müstahzarlar, Çalışkan Öğrenciler ve Genç Meslektaşlar. *Eczacı Yıllığı*, 1950.

1951 yılında Türkiye’de üretilen ilaçlarla ilgili mesleki sorunlara ve deneyimlerine yer verdiği yazıları yayımlanır.¹⁹

Çelebioğlu, eczacılıkla ilgili önemli günlerde açılışlara katılır, meslektaşlarıyla bir araya gelir; Avrupa’da düzenlenen eczacılık toplantılarına katılır, konferanslar verir.

Prof. Dr. Çelebioğlu (2) Avrupa’lı meslektaşlarıyla Uluslararası Eczacılık Federasyonu [FIP] Toplantısı 24. 9. 1951 Roma (İtalya)

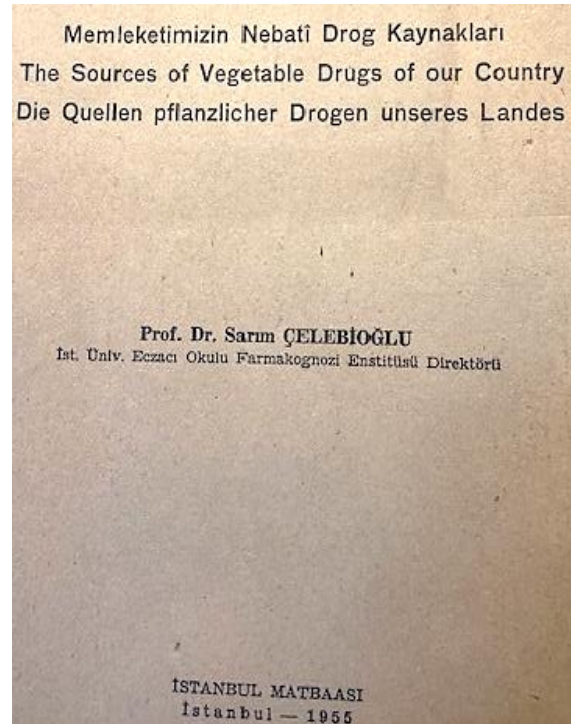
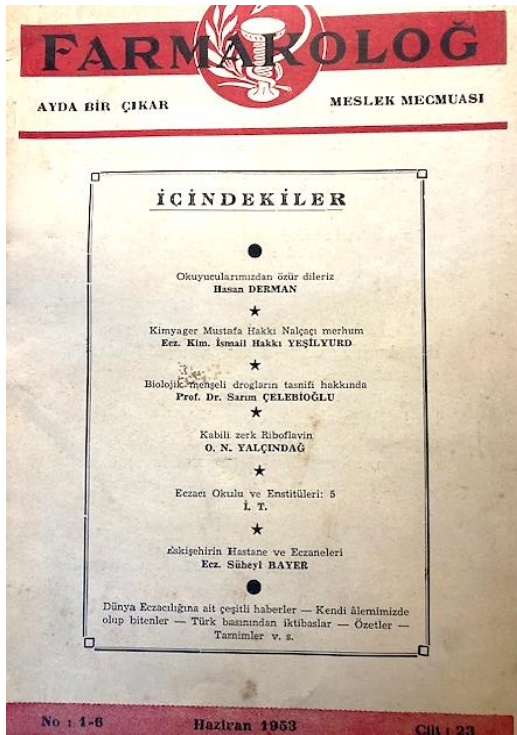
1952 yılına gelindiğinde ‘Farmakognozi Enstitüsü’nü tanıttığı, eczacılık mesleğiyle ilgili yazıları yayımlanır ve Bursa’nın tıbbi bitkileriyle ilgili teksir şeklinde yazı hazırlar.²⁰

Eczacı Okulu’na bir herbaryum ve tıbbi nebat (Bitki) bahçesi kazandırılması için 10 Ocak 1951 ve 13 Eylül 1954 tarihlerinde girişimde de bulunan Çelebioğlu, 1953’ten itibaren bitkisel drogların sınıflandırması ile ve Türkiye’nin bitkisel drog kaynakları ve doğal

¹⁹ Sarım Çelebioğlu; Yerli Tıbbi Müstahzarlar, *Specialite Mecmuası*, 1951, 1(1); Sarım Çelebioğlu; Hasbıhal, *Farmakoloğ*, 1951, 21(5): 211-213.; Sarım Çelebioğlu; Hocamızın Değerli Bir Sözü, *Eczacı Yıllığı*, 1951.

²⁰ Sarım Çelebioğlu; Farmakognozi Enstitüsü. *Farmakoloğ*, 1952, 22(1): 16-19.; Sarım Çelebioğlu; 40 Yıl Sonra, *Eczacı Yıllığı*, 1952, 25-31.; Sarım Çelebioğlu; 964 sayılı Eczacılar ve Eczaneler Kanunu ve Büyük Millet Meclisi Sağlık Encümeni’nin Yerinde Bir Kararı, *Farmakoloğ*, 1952, 22(4): 179-181.; Sarım Çelebioğlu; *Eczacılık*, Eczacı Kütüphanesi Yay. No. 51, 1952.; Sarım Çelebioğlu; *Bursa’nın Tıbbi Nebatları Bakımından Ehemmiyeti*, 1952. -Teksir-.

zenginliğimizle ilgili yazılar da hazırlar, öğrencilerine eczacılık mesleğiyle ve akademik yaşamıyla ilgili deneyimlerini aktarmayı sürdürür.²¹

Bu arada 15 Eylül 1953'te Uluslararası Eczacılık Federasyonu (FIP) "Tıbbi Bitkiler Komisyonu"nda Türkiye temsilcisi olur. 24 Ocak 1956'da "Kodeks Komisyonu"nda görev alır; 1956, öğrencisi As. Ecz. Mekin Tanker'in '*Marsdenia erecta*' (Babrik) konulu farmakognozi doktorasını tamamladığı yıldır.

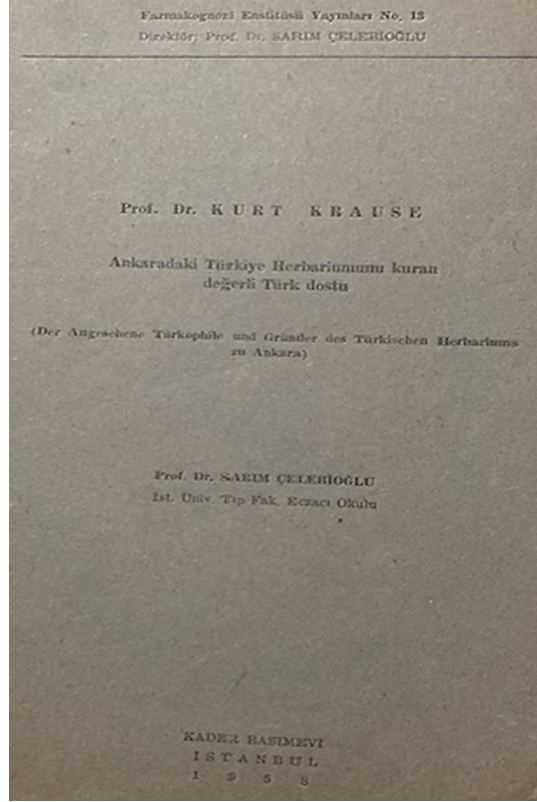
Çelebioğlu, 16 Ocak 1957 ve 3 Haziran 1959 tarihlerinde 2 dönem boyunca Türkiye Eczacılar Birliği Yüksek Haysiyet Divanı üyeliğini yapar.

1958'te hocası Prof. Kurt Krause ile ilgili makale hazırlar,²² Eczacı okulunu ve müdürlerini tanıtır.²³

²¹ Sarım Çelebioğlu; *Türkiye'nin Bitkisel Drog Kaynakları ve Ticareti*, EKN No.7. 7-12 Hüsnütabiat Basımevi, İstanbul, 1953.; Sarım Çelebioğlu; *Biolojik Menşeli Drogların Tasnifi Hakkında*, *Farmakoloğ*, 1953, 23(1-6): 6-7.; Sarım Çelebioğlu; *Toprak Üstü Servetlerimiz*, 1953. -teksir-.; Sarım Çelebioğlu; *Kırk Yıl Sonra. Eczacı Yıllığı*, 1954, 19-20.; Sarım Çelebioğlu; *Memleketimizin Nebatî Drog Kaynakları*. İstanbul Matbaası, İstanbul, 1955.; Sarım Çelebioğlu; *Hocalarımızdan Cevaplar*, *Eczacı Yıllığı*, 1955, 19-20.; Sarım Çelebioğlu; *Meslek Şuuru*, *Eczacılık Bülteni*, 1955, 4-5.; Sarım Çelebioğlu; *Benden Size*, *Eczacı Yıllığı*, 1956, 31.

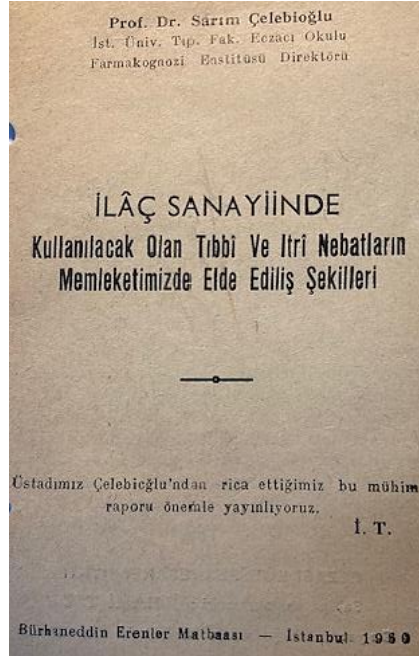
²² Sarım Çelebioğlu; Prof. Dr. Kurt Krause Ankara'daki Türk Herbariumunu Kuran Değerli Türk Dostu, *Türk Biyoloji Dergisi*, 1958, 8(4): 61-5.

²³ Sarım Çelebioğlu; *Müdürlerimiz*, *Eczacı Yıllığı*, 1958.

1959 yılı öğrencisi As. Ecz. Nevin Gülen [Tanker] ‘*Juniperus nana*’ (Cüce ardıç) konulu farmakognözi doktorasını tamamlar.

1960 da ilaç sanayiinde yer alan tıbbi ve kokusundan yararlanılan bitkilerle ilgili hazırladığı rapor basılır.²⁴

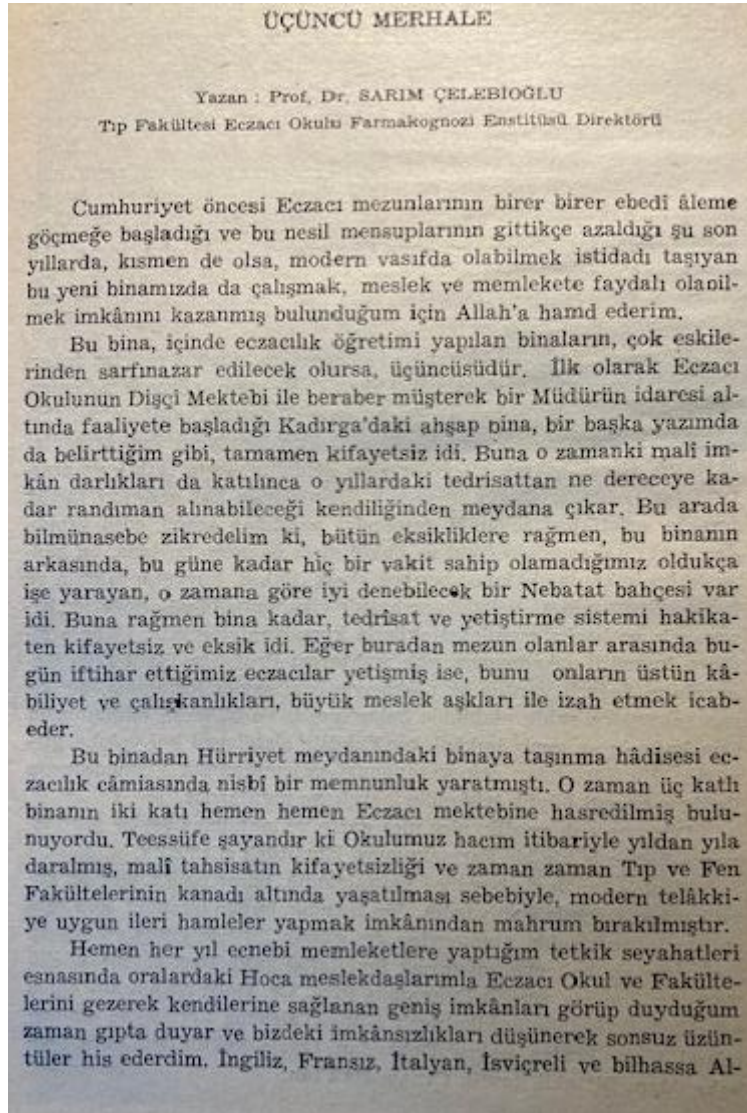
Eczacılık mesleğini tutkun olan Çelebioğlu en çok 20 öğrencinin eğitilebildiği Eczacı Okulu'nun, eğitim kadrosunun artırılması ve bağımsız bir bütçe ile Türkiye'nin gereksinim

²⁴ Sarım Çelebioğlu; *İlaç Sanayiinde Kullanılacak Olan Tıbbi ve İtri (Kokulu) Nematların Memleketimizde Elde Ediliş Şekilleri*. Bürhaneddin Erenler Matbaası, İstanbul, 1960.

duyduğu daha fazla eczacının yetiştirilebileceği Eczacılık Fakültesi'ne dönüştürülmesi gerektiği düşüncesi ile 7 Ocak 1960'da girişimde bulunur.

Çelebioğlu 1961 yılında, 1933 yılında hazırlamaya başladığı, içinde 16.000'den fazla sözcük bulunan 'Nebat (Bitki) Lügatı'nın basılabilmesi için Tıp Fakültesi Dekanlığına da başvurur. Her bitkinin daktilo ile yazılmış Latince, Türkçe, İngilizce, Almanca, Fransızca, İtalyanca ve Arapça (Arap ve Latin harfleriyle) adları ve bunlara ait ayrı ayrı fihristlerin, klişe olarak hazırlanan ve her bitkiye ait basılmış resimlerin yer aldığı büyük emek harcanarak hazırlanmış bu çok kapsamlı çalışma, 11 Şubat 1955'te ilgili Dekanlıktan "bütçe olanaksızlığı" gerekçesiyle gelen olumsuz yanıt gibi, bu defa da aynı akıbete uğrar.

Ekim 1961 tarihinde eczacılık okulunun üçüncü yeri hakkındaki düşüncelerine yer verdiği yazısı aynı zamanda okulun bağımsız bir fakülteye dönüşmesinden önceki son yazısıdır.²⁵

Nihayet Eczacı Okulu, İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesinin 4 Şubat 1961 ve Senatosu'nun 16 Kasım 1961 tarihinde aldığı kararla Tıp Fakültesinden ayrılır ve 15 Ocak 1962 tarihinde Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 3936 sayılı Üniversiteler Kanunu'nun 2. maddesine

²⁵ Sarım Çelebioğlu; Üçüncü Merhale, *Eczacılık Bülteni*, 1961, 3(8): 129-130.

dayanılarak onaylanan “İstanbul Üniversitesi Eczacılık Fakültesi” 23 Temmuz 1963’te resmen kurulur, 4 Kasım 1963’te de eğitime başlar. Çelebioğlu, Farmakognozi Kürsü direktörüdür.²⁶

Çelebioğlu, eczacılıkla ilgili önemli günlerde açılışlara katılır, meslektaşlarıyla bir araya gelir; Avrupa’da düzenlenen eczacılık toplantılarına katılmayı, konferanslar vermeyi sürdürür.

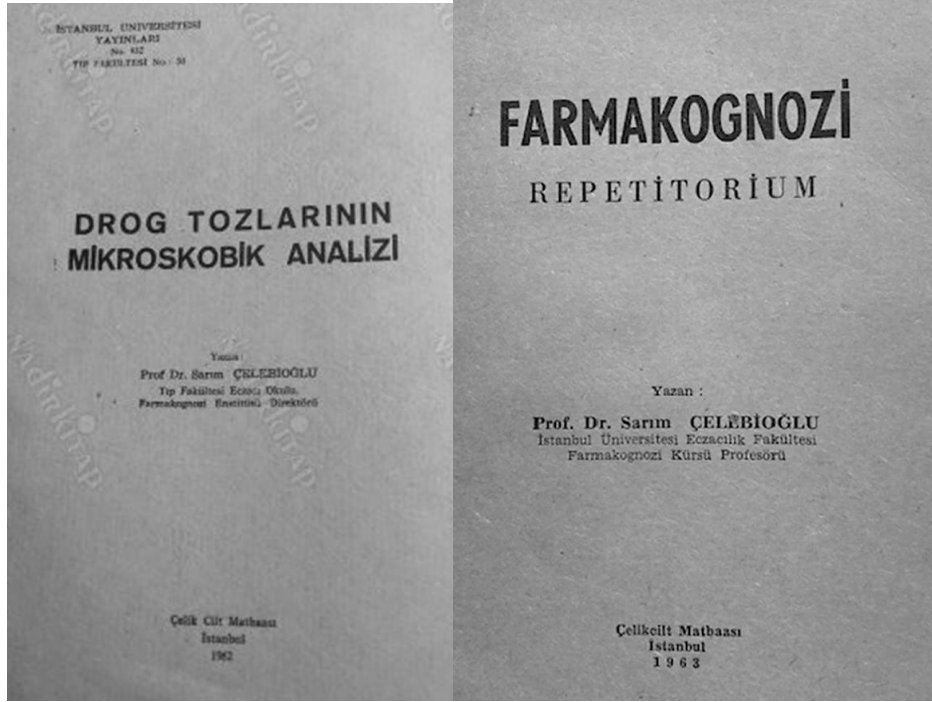

Uluslararası Eczacılık Federasyonu [FIP]- 21. Uluslararası Eczacılık Kongresi (Pisa / İtalya; 4-8 Eylül 1961)

Kürsü direktörü Çelebioğlu’nun, farmakognozi dersi laboratuvar çalışmalarında kullanılan 2 kitabı 1962 ve 1963 yıllarında basılır.²⁷

²⁶ Emre Dölen, Ç.D. Usta; Türkiye’de Eczacılık Doktoralarının Başlaması ve 1983 Öncesinde İstanbul Üniversitesinde Yapılan Eczacılık Doktoraları, *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, 2011, 12(2): 23-80.

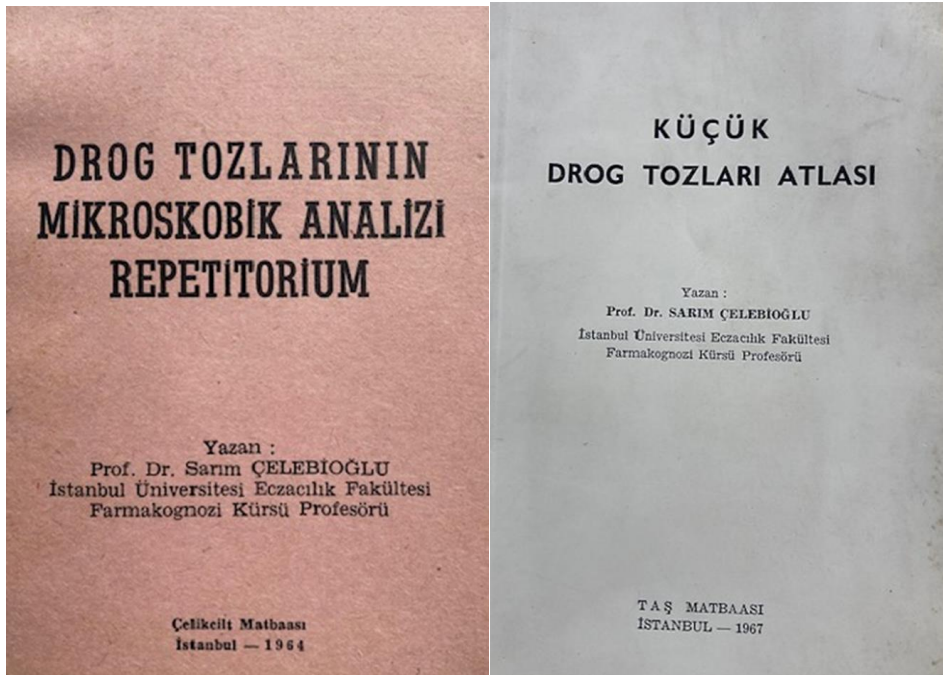
²⁷ Sarım Çelebioğlu; *Drog Tozlarının Mikroskopik Analizi*. Çelik Cilt Matbaası, İstanbul, 1962.; Sarım Çelebioğlu; *Farmakognozi Repetitorium*, Çelickilt Matbaası, İstanbul, 1963.

1962 yılında öğrencisi Dr. Ecz. Mekin Tanker *Origanum*, *Majorana*, *Satureja* türleriyle ilgili teziyle doçent ünvanını almıştır.

İstanbul Üniversitesi Eczacılık Fakültesinde oluşturulacak yapılanmayla ilgili 17 Ekim 1963 tarihindeki seçim sonucu Prof. Dr. Çelebioğlu, Eczacılık Fakültesini İstanbul Üniversitesinde temsil edecek ilk senatör olur.

Prof. Dr. Çelebioğlu'nun 1963 ve 1964 yıllarında basılan son basılı eserleri de yine eczacılık eğitimiyle ilgilidir.²⁸

²⁸ Sarım Çelebioğlu; *Drog Tozlarının Mikroskopik Analizi Repertorium*, Çelikcilt Matbaası, İstanbul, 1964.; Sarım Çelebioğlu; *Küçük Drog Tozları Atlası*, Taş Matbaası, İstanbul, 1967.

Çelebioğlu, 625 sayılı kanununun 21. Maddesi ve İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü'nün 16 Mayıs 1969 tarih ve 12826 sayılı "uygun" yazısı uyarınca 1 Ağustos 1969-31 Mayıs 1971 tarihlerinde Nişantaşı & Galatasaray Özel Eczacılık Okulu müdürlüğü yapar, 1 Eylül 1971 tarihinde 73 yaşındayken emekliye ayrılır; 18 Mayıs 1982'de vefat eder.

Çelebioğlu'nun 1972'de emekli olduktan sonra kendi hayatı ile ilgili yayımlanan eseri,²⁹ eczacılık mesleğine yaptığı katkılar,³⁰ 18 Mayıs 1992 tarihinde, ölümünün 10. Yıldönümünde, öğrencisi Prof. Dr. Turhan Baytop tarafından anısına İstanbul'da düzenlenen bilimsel bir toplantıda ele alınır.³¹ Söz konusu toplantıda Prof. Dr. Ecz. Turhan Baytop, Prof. Dr. Ecz. Sarım Çelebioğlu ile ilgili olarak "*Sarım Çelebioğlu düzeyinde bir hoca olmak kolay değildir*" der ve devamla "Mesleğine çok bağlı idi. Meslektaşları ile yakın ilişkiler kurdu, meslek kuruluşlarında görev aldı, eczacılık mesleğinin sosyal ve bilimsel değerinin yükselmesi için uğraştı. Tıp Fakültesi'ne bağlı 'Eczacı Okulu'nun bina, eleman, aparey ve bilimsel çalışma yönünden çağdaş düzeyde bulunmamasının nedenini, özerk bir kurum halinde olmamasına bağladı. Eczacı Okulu Farmakognozi Enstitüsü Direktörlüğüne atandığı 1945 yılından başlayarak bu konuyla ilgili yazılar yazdı, önerilerde ve tekliflerde bulundu, 'Eczacı Okulu'nun Eczacılık Fakültesi' haline getirilmesi konusunu her fırsatta Tıp Fakültesi Profesörler kurulu gündemine getirdi. Edindiği her bilgi ve kaynağı yanındakilere aktarır, konuları açık olarak tartışır ve bunları açıklamaktan çekinmezdi. Yanında çalışanların öneri ve isteklerine önem verir ve yerine getirmek için çabalıydı. Birlikte çalıştığı meslektaşlarının isteklerini karşılamak için her yolu dener, muhasebe müdürü, dekan ve gerekirse rektör ile konuşur, konuyu anlatır ve sonunda kendisi hiçbir şekilde kullanmayacak olsa bile, istenen malzeme veya apareyin alınmasını sağlar ve bundan mutluluk duyardı. Yanında çalışanların başarısını görmekten memnun olur ve her vesile ile 'ilerleme olması için benden sonra gelenlerin benden daha başarılı olması gerekir' cümlesini tekrarlardı. Çok anlayışlı, yardımsever ve kimseye yüksekte bakmayan bir kişiliğe sahipti. Öğrencileri, meslektaşları ve her sınıftan insan ile kolaylıkla ilişki kurar, dertlerini dinler, çözümünü için yardım eder ve bundan zevk alırdı' diye yazar.

Sonuç

Osmanlı Devleti'nin son döneminde doğup, Cumhuriyet döneminde yaşamış bir bilim insanı olan Sarım Hüsnü Çelebioğlu'nun yaşamı İmparatorluktan ulus-devlete geçişte önemli bir kırılma noktasına rastlamış; Osmanlı kurumlarında başladığı eğitimine Cumhuriyet döneminde akademik kariyerini tamamlamış olarak iki döneme de tanıklık etmiştir.

Sarım Hüsnü Çelebioğlu'nun yaşamı ile ilgili belgeler incelendiğinde geçiş döneminde yaşamının belli zorluklarıyla karşılaştığı görülür. Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda başladığı üniversite yaşamını, 1922'de Cumhuriyet'in kurulma aşamasında tamamlayarak, Darülfünun Tıp Fakültesi Eczacı Şubesinin ilk asistanı olmayı başarmıştır. Erken cumhuriyetle birlikte ulus-devlet yapılanmasında henüz tüm kurumlarının temellerinin atıldığı bir dönemde, Çelebioğlu'nun gerek Almanya'da geçirdiği doktora yılları gerekse 1933'te Darülfünun kapatılmasıyla başlayan süreç inişli çıkışlı ve mücadelelerle dolu yıllardır. Üniversite eğitimini Birinci Dünya Savaşı'na katılarak tamamlamaya çalışan Çelebioğlu'nun kazandığı deneyimler hem entelektüel yaşamını, hem kişiliğini hem de yaşama bakışını önemli ölçüde şekillendirmiştir.

Tüm yaşamını mesleğine, akademik çalışmalarına ve öğrencilerine adayan Çelebioğlu, Farmakognozi Enstitüsünün kuruluşunda ve gelişmesinde büyük katkılarda bulunmuş, farmakognozi alanında çok değerli çalışmalara imza atmış ve birbirinden değerli

²⁹ Sarım Çelebioğlu; *Prof. Dr. Sarım Hüsnü Çelebioğlu ve Hayatı*, Taş Matbaası, İstanbul, 1972.

³⁰ Turhan Baytop; Prof. Dr. Sarım Çelebioğlu, *İstanbul Eczacılık Fak. Mecmuası*, 1972, 8:1.

³¹ Turhan Baytop; *Sarım Çelebioğlu (1897-1982). Prof. Dr. Sarım Çelebioğlu Anısına Bilimsel Toplantı (18.5.1992) Bildirileri* 3, İstanbul, 1992.

akademisyenlerin yetişmesinde emek sarf etmiştir. 1982’de ölümüne dek akademik çalışmalarına devam eden Sarım Hüsnü Çelebioğlu’nun yaşamı sadece bir akademisyenin kişisel biyografisi olarak değil, hem Osmanlı ve Cumhuriyet tarihini, hem de Erken Cumhuriyet dönemi bilim tarihini anlamamız açısından da önemli bilgi ve ayrıntılar içerir.

Cumhuriyet dönemi öğretim üyelerinden Prof. Dr. Sarım Çelebioğlu (16 Haziran 1897-18 Mayıs 1982), İstanbul Üniversitesi Eczacılık Fakültesinin kurulması için gösterdiği gayretinin yanı sıra ülkemizdeki meslektaşlarının ve akademisyen eczacılarının yetiştirilmesine yaptığı katkılarla her zaman sevgi ve saygıyla anılacaktır.

Prof.Dr. Sarım Hüsnü ÇELEBİOĞLU
(1897-1982)

[Ressam Şeref Akdik, 1965, Yağlıboya 38 x 46 cm]

KAYNAKLAR

- Anon, *Farmakoloğ*, 1932, 2(9-10): 545
- Anon, *Cumhuriyet Gazetesi*, 1932, (24. 11. günlü sayı)
- BAYTOP, Turhan; *Sarım Çelebioğlu (1897-1982). Prof. Dr. Sarım Çelebioğlu Anısına Bilimsel Toplantı (18.5.1992) Bildirileri 3*, İstanbul, 1992.
- BAYTOP Turhan; Prof. Dr. Sarım Çelebioğlu, *İstanbul Eczacılık Fak. Mecmuası*, 1972, 8:1
- ÇELEBİOĞLU, Sarım; 40 Yıl Sonra, *Eczacı Yıllığı*, 1952, 25-31
- ÇELEBİOĞLU, Sarım; 964 sayılı Eczacılar ve Eczaneler Kanunu ve Büyük Millet Meclisi Sağlık Encümeni'nin Yerinde Bir Kararı, *Farmakoloğ*, 1952, 22(4): 179-181
- ÇELEBİOĞLU, Sarım; *Anadolu Dâhilinde Eşcar (Ağaçlar)*, 1925, [8 sayfa]-teksir-
- ÇELEBİOĞLU, Sarım, BAYTOP, T.; *Penicillin'in Kimyasal Karakterleri* (Farmakognozi Enstitüsü Yayınları no.7, Duygu Matbaası, İstanbul, 1948.
- ÇELEBİOĞLU, Sarım; Benden Size, *Eczacı Yıllığı*, 1956, 31.
- ÇELEBİOĞLU, Sarım; Biyolojik Menşeli Drogların Tasnifi Hakkında, *Farmakoloğ*, 1953, 23(1-6): 6-7.
- ÇELEBİOĞLU, Sarım; *Bitkisel Tozların Tetkiki İçin Yeni Bir Reaktif*, Farmakognozi Enstitüsü Yay.10. İbrahim Horoz Basımevi, İstanbul, 1949.
- ÇELEBİOĞLU, Sarım; Bitkisel Tozların Tetkiki İçin Yeni Bir Reaktif, *Farmakoloğ*, 1949, 19(9): 301-303.
- ÇELEBİOĞLU, Sarım; *Botanik I (Morfoloji)*, Cumhuriyet Matbaası, İstanbul, 1944.
- ÇELEBİOĞLU, Sarım; *Botanik 3 (Çiçeksiz bitkiler)*, Pulhan Matbaası, İstanbul, 1945.
- ÇELEBİOĞLU, Sarım; Bugünkü ve Yarınki Türk Terbiyesinin Esaslarını, Türk Tarihi ve Geleneklerinden Bulup Çıkarmak, Terbiye İlmî İle Meşgul Olan Bilginlerimizin Belli Başlı Ödevlerindedir, *Okul Aile Hareketleri Mecmuası*, 1947, 9: 2-4
- ÇELEBİOĞLU, Sarım; *Bursa'nın Tıbbi Nebatları Bakımından Ehemmiyeti*, 1952. -Teksir-
- ÇELEBİOĞLU, Sarım; *Drog Tozlarının Analizi*, İbrahim Horoz Basımevi, İstanbul, 1950.
- ÇELEBİOĞLU, Sarım; *Drog Tozlarının Mikroskopik Analizi*. Çelik Cilt Matbaası, İstanbul, 1962.
- ÇELEBİOĞLU, Sarım; *Drog Tozlarının Mikroskopik Analizi Repertorium*, Çelickilt Matbaası, İstanbul, 1964.
- ÇELEBİOĞLU, Sarım; Eczacılığın Cemiyetteki Rolü ve Vazifeleri, *Farmakoloğ*, 1948, 1-2
- ÇELEBİOĞLU, Sarım; *Eczacılık*, Eczacı Kütüphanesi Yay. No. 51, 1952.
- ÇELEBİOĞLU, Sarım; *Eczacılık ve Farmakognozi*, 1939, [6 sayfa] -teksir-
- ÇELEBİOĞLU, Sarım; *Farmakognozi Bakımından Çay ve Çay Hakkında Umumi Malumat*, 1937, [22 + 3 (resim) sayfa]-teksir-
- ÇELEBİOĞLU, Sarım; *Farmakognozi Bakımından Kahve ve Kahve Hakkında Umumi Malumat*, 1937, [18 + 2 (resim) sayfa]-teksir-

- ÇELEBİOĞLU, Sarım; Farmakognozi Enstitüsü, *Eczacı Yıllığı*, 1948, 18-9.
- ÇELEBİOĞLU, Sarım; Farmakognozi Enstitüsü. *Farmakoloğ*, 1952, 22(1): 16-19
- ÇELEBİOĞLU, Sarım; *Farmakognozi*, İstanbul Üniv Yay. 421. İbrahim Horoz basımevi, İstanbul, 1949.
- ÇELEBİOĞLU, Sarım; *Farmakognozinin Gayesi ve Tetkik Konuları*, Eczacı Yıllığı, 1947.
- ÇELEBİOĞLU, Sarım; *Farmakognozi Repetitorium*, Çelikkilt Matbaası, İstanbul, 1963.
- ÇELEBİOĞLU, Sarım; *Farmakognozi ve Yurd İçin Büyük Faydası*, Eczacı Yıllığı, 1946.
- ÇELEBİOĞLU, Sarım; Hasbıhal, *Farmakoloğ*, 1951, 21(5): 211-213
- ÇELEBİOĞLU, Sarım; Haşhaşın Tarihi, *Farmakoloğ*, 1934, 4(1-4): 777-778; 4(5-6): 821-826; 4(7-9): 863-866
- ÇELEBİOĞLU, Sarım; Haşhaşın Tarihi, *Farmakoloğ*, 1935, 5(2-4): 965-972
- ÇELEBİOĞLU, Sarım; Hatıralarım, *Eczacı Yıllığı*, 1949, 20
- ÇELEBİOĞLU, Sarım; Hocalarımızdan Cevaplar, *Eczacı Yıllığı*, 1955, 19-20
- ÇELEBİOĞLU, Sarım; Hocamızın Değerli Bir Sözü, *Eczacı Yıllığı*, 1951.
- ÇELEBİOĞLU, Sarım; *İlaç Sanayiinde Kullanılacak Olan Tıbbi ve İtri (Kokulu) Nebatların Memleketimizde Elde Ediliş Şekilleri*. Bürhaneddin Erenler Matbaası, İstanbul, 1960.
- ÇELEBİOĞLU, Sarım; *İstanbul Üniversitesi ve Eczacı Okulu*, 1958, [5sayfa] -teksir-
- ÇELEBİOĞLU, Sarım; Kırk Yıl Sonra. Eczacı Yıllığı, 1954, 19-20.
- ÇELEBİOĞLU, Sarım; Küçük Drog Tozları Atlası, Taş Matbaası, İstanbul, 1967.
- ÇELEBİOĞLU, Sarım; *Memleketimizin Nebatî Drog Kaynakları*. İstanbul Matbaası, İstanbul, 1955.
- ÇELEBİOĞLU, Sarım; Mesleki Ahlak ve Tesanüt, *Farmakoloğ*, 1948, 3: 2
- ÇELEBİOĞLU, Sarım; Meslek Şuuru, *Eczacılık Bülteni*, 1955, 4-5
- ÇELEBİOĞLU, Sarım; Müdürlerimiz, *Eczacı Yıllığı*, 1958.
- ÇELEBİOĞLU, Sarım; *Nylon ve Önemi*, Farmakognozi Enstitüsü Yayınları No.6: 1-5. Duygu Matbaası, İstanbul, 1948.
- ÇELEBİOĞLU, Sarım; *Ortaçağ Eczacılık Tarihine Kısa Bir Bakış ve İlk Bitkisel Droglar* (& T. Baytop). Eczacı Yıllığı, 1947.
- ÇELEBİOĞLU, Sarım; Prof. Dr. Kurt Krause Ankara'daki Türk Herbariumunu Kuran Değerli Türk Dostu, *Türk Biyoloji Dergisi*, 1958, 8(4): 61-5.
- ÇELEBİOĞLU, Sarım; *Prof. Dr. Sarım Hüsnü Çelebioğlu ve Hayatı*, Taş Matbaası, İstanbul, 1972.
- ÇELEBİOĞLU, Sarım; *Safran. Safranın Zirai, Ticari Farmakognozi Nazarından Mütalaası, Hurdebini (Mikroskopik) ve Kimyevi Tahlilat (Analiz) Usullerini Muhtevindir (İçerir)*, 1927, [58 sayfa]-teksir-
- ÇELEBİOĞLU, Sarım H.; *Şeyh-ül İslam Erzurumi Çelebizade Hüseyin Hüsnü Efendi'nin Hal Tercümesi*, Dizerkonca Matbaası, İstanbul, 1958.

ÇELEBİOĞLU, Sarım; *Türkiye'nin Bitkisel Drog Kaynakları ve Ticareti*, EKN No.7. 7-12 Hüsniyat Basımevi, İstanbul, 1953.

ÇELEBİOĞLU, Sarım; *Toprak Üstü Servetlerimiz*, 1953. -teksir-

ÇELEBİOĞLU, Sarım; Üçüncü Merhale. *Eczacılık Bülteni*, 1961, 3(8): 129-130

ÇELEBİOĞLU, Sarım; Yenilebilen Zehirli Mantarlar, *Farmakoloğ*, 1948, 18(6): 81

ÇELEBİOĞLU, Sarım; Yerli Müstahzarlar, Çalışkan Öğrenciler ve Genç Meslektaşlar. *Eczacı Yıllığı*, 1950.

ÇELEBİOĞLU, Sarım; Yerli Tıbbi Müstahzarlar, *Specialite Mecmuası*, 1951, 1(1)

ÇELEBİOĞLU, Sarım; *Yurd Bilgisi ve Bitki Sevgisi*, 1938, [6 sayfa] -teksir-

DÖLEN, Emre, USTA, Ç.D.; Türkiye'de Eczacılık Doktoralarının Başlaması ve 1983 Öncesinde İstanbul Üniversitesinde Yapılan Eczacılık Doktoraları, *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, 2011, 12(2): 23-80.

Teşekkür: Prof. Dr. Sarım Çelebioğlu özel arşivinden yararlanma olanağı sağlayan oğlu Sayın Rüştü ÇELEBİOĞLU'na ve makale hakkında görüşlerinden yararlandığım Prof. Dr. Oya DAĞLAR MACAR'a müteşekkirim.